

Coneixença de Carmen Barceló: vivències i anècdotes (de l'aula a la taula)

Pau Armengol Machí
Arqueòloga

Vull començar estes paraules relatant com vaig conèixer Carmen. Això no és fàcil per a mi, perquè sempre he aparentat ser una persona jove, i desvelar eixa primera coneixença, que va ocórrer en el segle passat, implica confessar que ja no soc tan jove.

L'any 1997, vaig acabar la llicenciatura de Geografia i Història, en l'especialitat d'arqueologia, i sense expectatives estables de faena i intentant omplir el buit dels estudis recentment finalitzats, em vaig embarcar a cursar l'itinerari d'Estudis Àrabs i Islàmics en la Facultat de Filologia. Allí vaig conèixer Carmen Barceló, Ana Labarta i Josefina Veglison, que em van descobrir un món totalment nou per a mi. I per a explicar això, vos he de posar en antecedents, ja que, en la Facultat de Geografia i Història, any rere any, indefectiblement es produïa un fet paranormal, perquè es passava de l'època romana a l'època baixmedieval; ningú et contava què eren les taifes o qui eren els almoràvits, els musulmans no existien, ni estaven ni se'ls esperava.

Com deia adés, en arribar a la Facultat de Filologia vaig descobrir una nova societat que em va enlluernar, amb figures com Ziryāb, Ibn Ġubayr, al-Idrīsī, al-'Uđrī i molts més.

Acabat l'itinerari d'estudis àrabs i islàmics i ja immersa en el treball arqueològic, els intercanvis amb Carmen d'epigrafies aparegudes en excavacions foren constants, gairebé podríem parlar de més de vint-i-cinc anys amb correu amunt, correu avall. Si bé els meus estudis d'àrab em permetien llegir alguns epígrafs senzills, quan la cosa es complicava, calia recórrer a les especialistes, a Carmen i a Ana. Les seues respostes i observacions, durant tot este temps, també han estat un gran aprenentatge per a mi, ara ja, fora de les aules.

I és que, per a poder llegir correctament això tan difícil que és l'escriptura cúfica i quasi sempre en fragments on apareixen paraules incompletes, cal tota una vida de dedicació. Perquè si ja de per si l'àrab és difícil quan no trobem les vocals, quan es lleven els punts diacrítics que diferencien les lletres, i quan sols disposem de mots escapçats, les combinacions es multipliquen i calen molts anys d'ensinistrament del cervell, molt de bagatge i molta paciència.

Posaré un parell d'exemples, que he viscut en les meues pròpies carns, que parlen d'eixa experiència acumulada durant dècades i que deixen bocabadats:

Fa uns anys jo estava excavant a la plaça de l'Àngel, a València, i va aparèixer una inscripció sobre marbre. De seguida vaig activar el protocol "epigrafia." que consisteix a fer una foto de la peça i enviar-la immediatament a Carmen. En este cas, ella em va donar per bona la meua lectura, però, el que no m'esperava jo és que m'advertira que eixe fragment formava part d'una altra inscripció apareguda vint-i-dos anys abans en una altra excavació que es trobava a tres carrers de la nostra. Fetes les pertinents comprovacions, corroborarem l'afirmació de Carmen. Segon exemple: en 2018, mentre estàvem enllestint l'exposició de *L'argila de la mitja lluna*, al Museu d'Història de València (Armengol & Martí), encarregarem a Carmen, com ja era tradició, que supervisara els textos àrabs de les peces que s'havien d'exposar. Hi havia una tassa amb uns traços maldestres que anava pegant bacs durant decennis i que ningú havia pogut llegir. Quan Carmen es capficà en la seua revisió, va poder desxifrar que es tractava d'una dita popular

que es basava en un proverbi del cèlebre poeta oriental del segle IX Abū Nuwās. Quasi res! (Barceló 2018)

Sense ser-ne conscients, ni ella ni jo, amb *L'argila de la mitja lluna* estàvem encetant un camí apassionant d'investigació, perquè, en la seua contribució del catàleg al·ludia a uns plats en els quals hi havia unes epigrafies que començaven amb l'imperatiu àrab *kul*. Encara que per als valencianoparlants el so de la paraula *kul* té un significat molt concret que no explicaré ací, això no ens ha de confondre, perquè s'ha de traduir pel nostre imperatiu "menja."

Després de la publicació del catàleg i a causa del meu treball vinculat a l'arqueologia, amb els anys vaig poder detectar més epigrafies d'esta sèrie de *kul*, el que provava que estes no eren quelcom anecdòtic, sinó, alguna cosa més. És per això que vaig proposar a Carmen fer un estudi més a fons incloent-hi les noves troballes. De primeres, em va donar carabasses, argumentant que el que havia de dir sobre estes epigrafies ja ho va posar negre sobre blanc al catàleg de *L'argila*.

Jo sabia que Carmen portava moltes coses entre mans, que anava molt atrafegada, però també era conscient que poques persones en el món poden ocupar-se d'estos temes. Li vaig haver d'insistir, detallant tot allò que era inèdit, i al final, acceptà el repte.

Iniciàrem aleshores dos vies d'actuació complementàries: jo em vaig encarregar de bussejar en els magatzems de material arqueològic i en les memòries d'excavació en busca i captura de nous exemplars, i, d'altra banda, Carmen s'endinsà en les fonts per tal de poder donar una lectura plausible a les noves troballes.

El resultat dels camins encetats fou més que fructífer, començarem amb 14 ceràmiques "de *kul*" i per poc que es buscava, pareixia que criaven, i de moment, ja en portem més de 40.

I a partir dels nous fragments trobats, la descoberta de Carmen va ser per a caure de tos. Les primeres interpretacions d'estes epigrafies que es van fer al catàleg de *L'argila* eren un poc "estranyes." però ja he comentat abans que l'escriptura cúfica admet moltes lectures, i més, si sols es treballa amb fragments. Però ara, disposàvem de molts més elements del trencaclosques i Carmen va poder relacionar les paraules que seguien l'imperatiu *kul*, l'imperatiu "menja." amb noms de receptes que apareixien als llibres de cuina medievals escrits en àrab.

Havíem quedat un dia en persona per a veure les peces en directe i treballar, i la nit d'abans em va enviar un text en el qual explicava tot açò de les receptes que jo encara desconeixia.

Conseqüència: el descobriment era de tal magnitud que eixa nit no vaig poder dormir. L'endemà, quan ens vam trobar per a raonar sobre el treball, ella, fresca com una rosa i jo, feta un drap, li vaig marmolar, i li vaig prohibir expressament que em tornara a enviar una "bomba" d'eixe calibre a poqueta nit, que això tenia conseqüències nefastes per a la meua salut, que eixes coses s'enviaven de matí, per a poder-les assimilar al llarg del dia (Armengol & Barceló 2024).

Revelat el misteri que havia romàs ocult durant tants segles, transitarem cap a una altra fase de la investigació més elevada, consistent en materialitzar eixes menges.

Com que la meua especialitat culinària és la rosca amb oli, va ser Carmen qui va fer les provatures dels menjars. Es va atrevir amb la *baqliyya* (que a grans trets és carn amb verdures) i amb la *qar'iyya* (que és carn amb carabassa). Em va enviar fotos dels resultats i em comentava que estava prou bo.

Espere que Carmen em perdone, però les fotos d'eixos menjars no incitaven al seu consum, i més, si partim de la premissa que un plat que porta ceba mai en la vida pot estar bo.

I enfrascades en este tema, presentant-ho a revistes i a congressos i pensant en futures publicacions, sense avisar, Carmen se'n va anar. Per això, des d'estes humils planes vull fer públic el meu agraïment per este últim regal que m'ha fet i per tots els anys d'aprenentatge.

I ja per a acabar, i en homenatge a Carmen, no puc més que recordar uns versos, que em recorden a ella, del nostre poeta alzireny Ibn Ḥafāga, amb la seua traducció al valencià del llibre d'Ana Labarta, Carmen Barceló i Josefina Veglison *València àrab en prosa i vers*.

فَالْجَهْلُ عَيْنُ الْمُحَطَّةِ
عَنْ نَيْلِ أَشْرَفِ حُطَّةِ
وَأَوَّلِ الْخَطِّ نُقْطَةً

عِشْ طَالِبًا أَوْ عَلِيمًا
وَلَا يَصُدُّكَ يَأْسٌ
فَمَبْدَأُ النَّارِ سِقْطٌ

Viu com a estudiant o savi / la ignorància és font de minva.
No t'ha d'impedir el desànim / assolir el millor rang.
L'inici del foc és una espurna / el principi de l'escriptura, un punt.

Obres citades

- Armengol Machí, Pau ed. & Javier Martí Oltra dir. *L'argila de la mitja lluna. La ceràmica islàmica a la ciutat de València: 35 anys d'arqueologia urbana*. València: Ajuntament de València / Museu d'Història de València, 2018.
- Armengol, Pau & Carmen Barceló. "Cerámica andalusí del siglo XI de la serie «¡come!». Epigrafía y recetas." *Boletín de Arqueología Medieval* 22 (2024): 27-56.
- . "Eat baqliyya! Valencian ceramics for a treat with Arabic epigraphy (11th century)." Pòster presentat al *XIV Congrés AIECM3, Ravenna, novembre 2024*. Accessible en línea: [Enlace](#) [Consultado: 10/05/2026]
- . "¡Come baqliyya! Cerámicas valencianas para convite con epigrafía árabe (siglo XI)." *Actas XIV Congreso AIECM3, Ravenna, 2025*.
- Barceló, Carmen. "La epigrafía de las cerámicas." En P. Armengol Machí ed. & J. Martí Oltra dir. *L'argila de la mitja lluna. La ceràmica islàmica a la ciutat de València: 35 anys d'arqueologia urbana*. València: Ajuntament de València / Museu d'Història de València, 2018. 233-266.
- Labarta, Ana, Carmen Barceló & Josefina Veglison. *València àrab en prosa i vers*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2011.